

rum vel delictorum contra præcepta Ecclesiæ, nunquam factum est, signum est non posse ab Ecclesia fieri.

Satisfit rationi difficultatis in principio positæ, ostenditurque non posse censuram ipso jure ferri pro peccato interno.

15. Superest vero, ut ad priorem difficultatem a nobis positam respondeamus. Dicendum est ergo, etiam censuram ipso jure latam non posse cadere in peccatum pure internum, quia omnino est extra forum Ecclesiæ. Est enim Ecclesia visibilis ac sensibilis; et ideo, sicut directe non habet potestatem nisi in homines sensibiles, et in animas non nisi ut corporibus unitas, ita non habet directam potestatem in actus pure internos, sed in eos, qui ex internis et externis componuntur. In internos autem, non nisi ut informant externos. Unde orta est duplex distinctio, qua hic utuntur Theologi. Prima est de actu per se vel per accidens occulto. Actus enim pure interior est per se occultus Ecclesiæ; et ideo omnino est extra jurisdictionem et potestatem vindicativam ejus, quia est (ut sic dicam) extra objectum talis potentia. Actus vero exterior, licet interdum sit occultus, est per accidens, quia ipse secundum se non est extra objectum talis potentia, et ideo ille sæpe punitur per legem, ideoque esse potest materia censuræ.

16. Altera distinctio est de actu interiori, vel secundum se et absolute sumpto, vel ut unito et informante moraliter actum exteriorem; nam priori modo invisibilis est, ideoque nec præcipi, nec puniri potest per Ecclesiam. Posteriori autem modo est aliquantulum sensibilis per exteriorem actum, sicut anima per corpus, vel sicut contritio per confessionem; ideoque sub hac ratione et præcipi, et prohiberi, et puniri potest. Atque in hunc modum facile exponuntur reliqua jura, quæ in confirmatione illius difficultatis adducuntur. In omnibus enim illis est sermo de actibus internis non secundum se, sed prout informant externos; seu (quod idem est) de externis, ut procedentibus a talibus internis. Sic enim excommunicantur frangentes ex contemptu jejunia Ecclesiæ; nam, licet ille contemptus in se interior sit, imperat tamen, et informat illam omissionem externam, et eodem modo odium vel amor in iudice imperat pravum usum sui muneris. Et hac ratione ei præcipitur interdum, ut eam intentionem non habeat, scilicet, quatenus influit in exteriorem actum.

Ac denique eodem modo præcipitur attentio vel devotio inter orandum exterius; nam illa attentio est quasi forma constituens exteriorem actum in ratione orationis.

An possit censura imponi pro actu externo, prout manante ab aliquo interno illi accidentario.

17. Prima opinio. — Statim vero occurrit replica in eadem difficultate facta, quæ optimam petit difficultatem, scilicet, quando intentio, vel contemptus, aut alius similis actus interior ita imperat exteriorem, ut in ipso exteriori nullo modo appareat inde imperari, quia posset idem actus exterior ab alio interiori imperari, et præsertim, quia sæpe talis intentio est mere extrinseca, et per accidens ad talem exteriorem actum, an tunc possit censura imponi propter peccatum externum ex tali intentione factum, ita ut, si ex illa intentione fiat, incurrat censura, non vero si ex alia. Quidam absolute censent hoc fieri non posse ab Ecclesia. Quod aperte docet Navarrus, cap. Mandato, de Simonia, n. 20. Citatque Almainum, tit. de Potestate Ecclesiæ, cap. 3. Sed ibi solum ait, hæreticum non incurrare pœnas Ecclesiæ, donec incipiat suam hæresim manifestare, quod longe diversum est. Fundaturque opinio Navarri in eodem cap. Mandato; nam ibi Pontifex declarat, simoniacos ex solo affectu animi absque exteriori pacto non incurrare pœnas juris, etiamsi intercedat exterior datio et acceptio spiritualis pro temporali ex illo affectu animi. Et significat non posse Ecclesiam tale peccatum punire, in illis verbis: *In quo casu delinquentibus sufficit per solam penitentiam suo satisfacere creatori.* Quod expressius significatur in capite Tua nos, eodem titulo, ubi dantes et accipientes tali intentione dicuntur *culpabiles apud districtum iudicem, qui scrutator est cordium*, non vero apud Ecclesiam, ut clare ibidem supponitur; nam ad hoc propositum ibidem dicitur, *Nobis datum esse de manifestis tantummodo judicare.* Et hinc etiam sumitur ratio pro hac sententia, quia quoad rationem occultam, tam est per se occultum, hunc actum exteriorem manare a tali intentione ac ipsemet actus interior; unde illa emanatio actus exterioris a tali interiori dici potest mere interna, tum quia nullo externo signo manifestatur; tum etiam quia solum est in ipsomet actu interiori, et in exteriori nihil ponit, neque illi proprie aliquid addit.

18. Secunda opinio. — At vero Medina supra pro certo habet, posse Ecclesiam id facere, et sæpe fecisse in decretis superius citatis. Et hoc putat esse validissimum argumentum, quod possit Ecclesia actum mere internum prohibere et punire, quia punit actum externum imperatum ab interiori, etiam quando tale imperium non potest esse Ecclesiæ notum. Cajetanus etiam et fere alii auctores, præsertim moderni, indistincte affirmant, posse Ecclesiam prohibere et punire actum externum, ut procedentem a tali interno; nec distinguunt de illo influxu vel emanatione, quando est talis, ut possit de illa Ecclesiæ constare, vel non possit.

19. *In actum externum essentialiter bonum non potest cadere censura.* — Prima conclusio. — Mihi tamen videtur sub disjunctione esse respondendum, et dicendum primo, quando actus exterior secundum se non est malus, nec absolute prohibitus, non posse Ecclesiam prohibere, ne ex prava intentione fiat; et consequenter, nec posse censuram ferre in eum, qui prava intentione talem actum effecerit. In hoc sensu locutus fuit sine dubio Navarrus, ut constabit legenti. Et sufficienter probatur ex ratione facta, quæ quoad hoc est efficax. Et amplius explicatur in hunc modum: nam ille actus exterior in foro Ecclesiæ est bonus, etiam si ab operante ex prava intentione interiori fiat; ergo non potest Ecclesia illum punire nec judicare, et consequenter nec prohibere, sed ad summum poterit naturalem prohibitionem proponere. Antecedens patet, quia vel illud opus est ex objecto bonum, et habet omnes exteriores circumstantias ad bonitatem necessarias; et tunc non nisi temere potest ille actus judicari malus ob pravam intentionem operantis; vel actus est indifferens ex objecto, et circumstantiis externis; et tunc etiam in foro Ecclesiæ præsumitur bonus; qui enim malus non probatur, bonus præsumitur, ut est commune axioma juris; ergo non potest Ecclesia talem actum punire propter solam intentionem internam; nam hoc revera esset directe punire, vel prohibere intentionem.

20. Et hoc videtur etiam recte probari ex illis capitulis Tua nos, et finali, de Simonia. Nam in casibus illorum textuum actiones externæ non erant malæ, sed aut bonæ, aut indifferentes; et ideo si ex pura intentione interna habuere malitiam, Ecclesia abstinet ab earum iudicio, et in divinum eas remittit. Et eadem ratione existimo, si iudex in re ipsa

servaret æqualitatem et justitiam ad reum in æquitate pœnæ, quam in ordine juris servando, etiam si ex odio illius illi velit eam pœnam, imo, licet ea de causa totum rigorem justitiæ cum eo servet sine ulla injuria, non incursum censuras latas in eos, qui ex odio, vel simili affectu procedunt. Nam talia jura semper loquuntur de his, qui ducti tali affectu justitiam in suo munere non servant, ut aperte constat in dicta Clementina 1, § Verum, de Hæret., ibi: *Grave est quoque, et damnatione dignissimum malitiose insontibus eandem imponere pravitatem.* Et infra: *Quod malitiose, aut fraudulenter tantam labem, aut quod ipsos in executione officii inquisitionis impediatur, falso alicui non imponant.* Item: *Quod si odii, gratiæ, vel amoris, lucri, aut commodi temporalis obtentu contra justitiam et conscientiam suam omiserint, etc.* Et similiter in cap. ult. de Hæreticis, in 6, postquam præcipitur pura, et provida intentio, statim subditur: *Ne ad accusatorum, vel testium nomina suppressenda, ubi est securitas, periculum esse dicant, etc.* Itaque semper prohibetur per se primo in actione exteriori aliqua injustitia, præter pravitatem intentionis. Actio ergo exterior ex se bona, vel indifferens nunquam prohibetur vel punitur jure humano propter solam malitiam ex prava intentione.

21. *In actionem ex se malam potest cadere censura, ut procedentem ex tali intentione.* — Secunda conclusio. — Nihilominus tamen addo secundo, posse Ecclesiam prohibere, et per censuram ipso jure punire actionem externam alioqui in se malam, ut procedentem ex tali intentione, vel affectu, aut dispositione interiori, et non alias. Hoc probant jura adducta in proposita difficultate. Imo hac regula uti solent Doctores ad explicandos canones censuram ipso jure ferentes; nam si habeant verba aliqua indicantia peculiarem modum operandi ex parte intellectus aut voluntatis, tunc, licet exterius idem peccatum committatur, si modus ille desit, non judicant incurri censuram. Ut, si lex dicat: *Qui præsumperit hoc facere, excommunicatus sit, vel: Qui scienter hoc fecerit, aut ex contemptu, aut quid simile, qui id facit ex negligentia quadam, vel inadvertentia culpabili, licet peccet, non incurrit censuram.* Et similiter, qui ex timore humano hæresim exterius profitetur, interius non deserens fidem, non incurrit pœnas contra hæreticos latas. Et tamen illi actui externo solum deest malitia, quæ ex conjunctione ad interiorem hæ-

resim illi posset adjungi; ergo potest Ecclesia malum exteriorem actum punire, ut conjunctum, vel manantem a tali interiori, et non alias. Ratio vero est, quia in tali actu exteriori libere facto est sufficiens ratio prohibitionis et pœnæ. Quod ergo Ecclesia limitet suam peculiarem prohibitionem, et censuram ad illum actum, ut manantem a tali intentione vel dispositione interna, non est rigor, sed potius benignitas Ecclesiæ, et quidam limitatus usus suæ potestatis; ergo nihil est, cur hoc sit extra potestatem Ecclesiæ, cum simpliciter, et sine limitatione possit talem actum, vel omissionem externam, utpote iniquam, prohibere, etiam sub censura. Unde hic non obstat, quod illa limitatio, quam Ecclesia adhibet suæ legi, interdum talis est, ut sub humanam probationem cadere non possit; nam illa non est ratio per se talis censure, sed potius adhibetur ad coarctandam censuram; et alioqui pœna imposita talis est, ut sine strepitu exterioris iudicii possit in conscientia incurri ex vi ipsius legis, ideoque satis est, quod ille peculiaris respectus ad actum interiorem possit esse in conscientia notus ipsi delinquenti. Neque vero hinc sumendum est argumentum ad quemlibet actum interiorem secundum se, ut Medina putavit, quia oportet semper supponere materiam per se capacem directæ prohibitionis et jurisdictionis Ecclesiasticæ.

22. *Eodem præcepto quo actus exterior præcipitur, jubetur etiam interior de ejus substantia.* — *Tertia conclusio.* — Tandem dicendum est, quando actus interior est veluti de substantia exterioris actus, ut moralis est, tunc recte posse ab Ecclesia præcipi, vel prohiberi illo eodem præcepto, quo prohibetur vel præcipitur actus externus, ut talis actus moralis est. Quoad hoc est vera et universalis regula Cajetani, et aliorum. Et ratio est, quia tunc exterior et interior, non sunt duo, sed unus actus veluti compositus ex spirituali forma et materia sensibili; et ideo totus sensibilis est, et sub objecto Ecclesiasticæ potestatis contentus. Atque hoc modo præcepto jejunii præcipitur voluntas jejunandi, et præcepto confessionis exterioris fidei præcipitur interior, quia sine hac illa vere non fieret; et sic de aliis. Et e converso, prohibito esu carniæ, prohibetur voluntas interior, ita ut illa etiam sola peccatum sit mere internum. Nam, licet dici possit, illud peccatum esse contra jus naturale, quia ex suppositione præcepti Ecclesiastici, objectum

ejus pravum est, proxime tamen et immediate peccatum illud est contra Ecclesiæ prohibitionem; nam prohibendo actum, prohibet illam voluntatem, quod prædicto modo facere potest, ut dixi. Et ideo, licet illa voluntas separetur ab exercitio actus externi, in se prohibita manet. Imo in omni præcepto includitur prohibitio voluntatis agendi contra ipsum præceptum.

23. *Qua ratione Ecclesia præcipiat attentionem in recitandis horis.* — *Primus dicendi modus Medinæ rejicitur.* — Denique juxta hanc assertionem optime explicatur id, quod Ecclesia præcipit de attentione seu devotione in recitandis horis, quod late declarat Medina supra, et varios modos proponit. Primus est, illud non esse per modum præcepti, sed cujusdam pacti impliciti, quo Ecclesia confert beneficia sua clericis sub hac conditione, ut ipsi se obligent ad devote orandum. At hoc non placet: primo, quia illo modo etiam potest homo se obligare ad puram orationem mentalem, quia tunc homo non obligatur ab alio, sed ipse se obligat sua voluntate et pacto; at vero Ecclesia ita præcipit devote recitare, ut non posset præcipere orationem pure mentalem. Item illud pactum sine ullo fundamento est excogitatum. Præsertim quia hæc obligatio non solum est annexa beneficiis Ecclesiasticis, sed etiam susceptioni sacri Ordinis, et professioni fere omnium religionum. Quod si in his omnibus dicatur intervenire hoc pactum, oportet aliquod ejus signum ostendere; nullum est enim. Quia, quantumvis is, qui sacrum Ordinem suscipit, nolit consentire tali pacto, nec se obligare ad recitandum devote, obligatus manet; ergo signum est, hanc obligationem non oriri ex propria voluntate, sed superioris, qui potest illam imponere. Unde etiam posset Ecclesia aliquid simile absolute præcipere absque conditione in qua tale pactum fingi possit, ut præcipit audire Missam attente. Et eadem ratione posset præcipere omnibus fidelibus aliquo die recitare Rosarium, vel Litanias, vel aliquid simile.

24. *Secundus modus improbatur.* — Unde etiam non placet alia interpretatio illius præcepti, scilicet Ecclesiam non præcipere attentionem et devotionem interiorem, sed solum exteriorem, id est, ut exterius nihil fiat, quod possit interiorem attentionem impedire; neque etiam aliquid omittatur, quod ad eandem attentionem necessarium sit, v. gr., vigilare, etc. Hoc enim satis non est, quia stante

tota illa exteriori dispositione accidere potest, ut mens attentata non sit. Quod si voluntarie ita se habeat, id satis est, ut non impleat præceptum Ecclesiæ, sive recitandi horas, sive audiendi Missam, juxta veram et sanam doctrinam. Non solum ergo præcipitur ille modus exterioris devotionis, sed etiam ipsa interior attentio in seipsa.

25. *Vera ratio illius obligationis.* — Ratio ergo illius præcepti, et interpretatio vera sumenda est ex proposita assertionem. Illa enim lex præcipit orationem veram; est autem de ratione orationis, etiam vocalis, ut cum aliqua attentione interiori fiat; et ideo illud præceptum de externo actu continet etiam præceptum attentionis, sine qua exterior actus non erit oratio, sed quædam materialis prolatio illorum verborum. Quocirca cum in illo præcepto specialiter petitur devotio, si per eam vocem attentionem tantum intelligamus, præceptum quidem continet, non tamen distinctum ab ipsomet præcepto recitandi officium, sed est ipsummet magis declaratum. Si vero intelligatur perfectior attentio, et devotio cordis, sic non est absolute præceptum, sed consilium. Potuerunt tamen in illo cap. Dolentes, sub præcepto prohiberi illi exteriores abusus, quibus impediri poterat hæc devotio; et quoad hoc potest admitti posterior expositio Medinæ, dummodo non excludat obligationem alicujus interioris attentionis.

26. *Si propter omissionem actus exterioris imponatur censura, illo facto sine attentione non vitatur.* — Atque hinc infero, posse aliquem transgredi præceptum Ecclesiæ, et censuram incurrere, si absolute contra transgressorem sit imposita, etiam si in actu exteriori nihil desit exterius requisitum, ex vi talis præcepti, sed sola interior attentio. Ut si quis corporaliter sit præsens in Missa, et nihil exterius faciat attentionem impediens, neque signum aliquod exhibeat, quo possit conjectari, an sit ibi corpore et animo, vel tantum corpore, et tamen voluntarie divagetur omnino mente, revera non implet præceptum. Et idem est de recitatione horarum; nam illud revera non est orare, aut sacrificio adesse. Quod si contra hoc applicetur argumentum superius factum, quia illud peccatum ita est per se occultum, ut non sit in foro Ecclesiæ probabile. Respondetur, esto hoc ita sit in illo modo transgressionis, tamen illud esse per accidens respectu talis præcepti, quod directe datur de actu exteriori, non materialiter sumpto, sed ut est actus reli-

gionis. Quod autem separetur hoc formale, manente illo materiali, accidentarium est; absolute autem materia illius præcepti externa est, et natura sua probabilis inter homines, ita ut etiam ille modus transgressionis vix possit, moraliter loquendo, fieri sine aliqua causa vel demonstratione exteriori, quod satis est ad rem moralem, de qua tractamus. Quando ergo dicimus, peccatum externum esse materiam censure, si illud commissionis sit, semper requirit aliquam actionem externam, vel propriam, vel moraliter imputatam tanquam consulenti, aut imperanti, vel saltem ut non impediendi, cum posset et deberet; si autem peccatum sit omissionis, non semper requirit (metaphysice loquendo) carentiam exterioris actionis, sed potest interdum sufficere, ut exterior actio non ita fiat, sicut necesse est ad implendum præceptum, etiamsi ille defectus præcise proveniat ex carentia alicujus actus interioris.

27. *Ecclesia potest præcipere actum internum præcipiendo externum, quod ab illo substantialiter pendet.* — *Non potest autem præcipiendo externum, cui est accidentarius.* — Ex quibus obiter intelligitur, an, et quo modo possit Ecclesia præcipere operari aliquid ex definita, et honesta intentione alicujus finis. Nam, si illa intentio sit prima et substantialis, a qua pendet humanus actus exterior, ut est materia talis præcepti, sic poterit præcipi eodem præcepto. Talis est in proximo exemplo voluntas orandi; nam si quis tantum haberet voluntatem legendi hunc librum gratia studii, ex vi illius non faceret actum præceptum, quia non oraret. Necessaria ergo est voluntas orandi, et illa est quædam intentio respectu illius proximi finis seu objecti. At vero, quando intentio est mere extrinseca, non videtur posse cadere sub præceptum Ecclesiasticum, quia tunc per se et directe purus internus actus præcipi videretur. Quanquam oppositum non sit improbabile. Ad præsens tamen non multum refert, quia, ut opinor, nulla invenietur censura vel pœna Ecclesiastica, quæ ob solum defectum hujus intentionis incurratur.

28. Et explicatur in hunc modum: nam, si intentio talis sit, ut etiam sine illa actus ex natura rei maneat studiosus, et vere humanus ac virtutis, etiamsi fingatur præceptum Ecclesiæ de addendo alio motivo sive fine extrinseco illi actui, nihilominus actus ille factus sine tali intentione extrinseca, manebit bonus, quia neque objectum bonum, nec cir-

cumstantiæ propriæ illi desunt; alia vero circumstantia extrinseci finis non erat necessaria ad bonitatem ejus; sed, si necessaria fingatur ex præcepto positivo, solum est propter bonitatem talis intentionis secundum se, vel ad summum, ut ex illa intentione addatur accidentaria bonitas alteri actui. Qua suppositione facta, peccabit ille homo omitendo illam intentionem, non tamen actum illum faciendū; ergo propter illum actum non potest incurri censura, cum bonus sit. Nec vero propter omissionem, nam illa pure interna videtur; et ideo etiam est valde probabile illam non esse materiam Ecclesiastici præcepti. Secus vero est de priori intentione; nam sine illa non remanet actus bonus, etiam secundum substantiam præcepti, imo interdum, neque humanus, ut patet de oratione vocali sine ulla attentione facta; et ideo ibi non tantum est interna omissio, sed etiam externa, quamvis non ex defectu materiæ, sed formæ; sicut homo mortuus simpliciter non est homo.

29. Et in hoc etiam cernitur differentia inter actus exteriores, bonum et malum, comparatos ad fines extrinsecos; nam actus malus potest peculiariter prohiberi, et censura affici, ut factus ex intentione extrinseca; bonus autem non potest præcipi fieri ex intentione extrinseca, neque ob contrarium defectum potest censura ferri; utrumque enim diximus. Est autem ratio differentiæ, quia per prohibitionem priorem per se ac directe prohibetur actus exterior malus, in quem fertur censura, et illa additio talis intentionis non auget, sed potius restringit præceptum; at vero per aliud præceptum directe jubetur interior intentio. Item in bonis actibus, seclusa sola extrinseca intentione, non manet exterior materia censuræ, ut declaratum est; in malis autem additio pravæ intentionis supponit in actu externo sufficientem materiam præcepti, et non tollit illam deformitatem; et ideo recte potest ille actus cum illa limitatione sub censura prohiberi.

SECTIO III.

Utrum actus exterior, per quem censura incurritur, debeat esse in sua specie perfectus et consummatus.

1. *Sensus quæstionis.* — Superest autem explicandum, qualis actus exterior requiratur, vel sufficiat ad materiam censuræ. In

quo non inquirimus de gravitate malitiæ; nam de hoc in sectione sequente dicemus; sed de perfectione, vel imperfectione ipsius actus moralis, vel quoad integritatem ejus, seu consummationem, vel quoad rationem voluntarii, aut aliam similem conditionem, ut in discursu explicabimus. Potest autem hæc quæstio tractari, vel in ordine ad potestatem Ecclesiasticam, vel in ordine ad usum.

2. *Propter externum peccatum non consummatum in sua specie posse ferri censuram.* —

Prior sensus parum difficultatis et utilitatis habet, quia, si peccatum est externum, et sufficientem gravitatem habet, ex se potest esse materia censuræ, sive in sua specie sit inchoatus, sive perfectus, et sive hoc, sive illo modo fiat, id est, per directam voluntatem, aut per indirectam, vel per ignorantiam, etc. Prudentiæ autem judicis habentis potestatem erit discernere, an expediat, necne, prohibere sub censura tale peccatum quovis modo fiat, vel tantum sub tali aut tali conditione. Posterior autem sensus difficilis est propter legum varietatem, et propter eandem causam est utilior ad discernendum, quando ita fiat contra præceptum, ut censura incurritur. Unde intelligitur, quæstionem hanc proprie locum habere in censuris a jure impositis, vel ab homine per generales sententias, vel mandata; nam aliæ, quæ versantur circa particularia, jam satis sibi determinant materiam seu culpam, propter quam feruntur.

3. *Varii modi actuum imperfectorum.* —

Ut ergo de hac re nonnullas generales regulas tradamus, advertendum est pluribus modis posse actum interiorem esse imperfectum. Primo quoad solum terminum, seu effectum actionis physicæ, ut sic dicam, ita ut actio ex parte peccantis perfecta sit, tantumque desit ultimus effectus ejus. Ut, si quis alterum percussit lethali vulnere, etiamsi jam tunc peccatum suum, quatenus in ejus actione consistit, consummaverit, nondum tamen dicitur perfectus homicida, donec alter moriatur. Secundo, potest actio esse imperfecta, quia licet exterius attentata, seu inchoata fuerit, tamen in re ipsa non solum non perfecit ultimum effectum a peccatore intentum, verum etiam neque aliquid operata est, quod ad talem effectum sufficeret. Ut cum in prædicto exemplo, vel vulnus non est lethale, vel certe nullum, quia manus percutientis aberravit. Tertio, potest actio exterior esse perfecta, etiam quoad ultimum effectum, esse

tamen imperfecta quoad voluntatem vel scientiam, qua fit. Ut si quis occidat hominem casu, et ignorans esse hominem ex negligentia culpabili, vel putans esse hominem, et ignorans esse clericum; vel ex parte voluntatis, si nollet occidere, sed terrere, vel ad summum vulnerare aut mutilare. Quarto, potest effectus intentus esse perfectus, modus tamen exterior esse imperfectus in illo genere peccati, ut contingit in illo casu cap. ult. de Simonia, ubi intervenit mutua datio, et receptio rei spiritualis pro temporali, qui est ultimus effectus ab utroque operante intentus; obtinetur autem sine ullo exteriori pacto; et ex hac parte actio esse imperfecta. Denique, potest peccatum externum esse imperfectum ex fictione animi, quia operans revera non intendit tale vitium committere, sed simulare aut fingere quod committit; quod tunc etiam erit peccatum, quando ipsa simulatio prohibita est; ut cum aliquis verbo, aut factis se profitetur hæreticum aut infidelem, cum interior talis non sit. Possuntque fortasse alii modi hujusmodi peccatorum imperfectorum excogitari. Sed omnes sufficienter ad hæc capita reducuntur, vel ex eis expediuntur.

Prima conclusio.

4. Dico ergo primo: quandocumque lex absolute profert censuram ratione alicujus delicti sub verbis includentibus aliquem effectum ultimum, donec talis effectus consummatur, non incurritur censura. Unde, quantumvis perfecta sit actio ex parte delinquentis, si effectus impediatur etiam miraculose, censura etiam impeditur; ut, si excommunicatio sit lata contra homicidam, quamvis ad mortem sufficienter aliquis vulneret, ita ut naturaliter desperetur vulnerati vita, donec hic moriatur, non manet alter excommunicatus. Et, si miraculose vivat, consequenter impediatur censura. Hæc est communis sententia, et fundari potest a simili in cap. Perpetuo, de Elect., in 6, ubi dicitur, ferentem suffragium pro indigno, si non sortitur effectum, non incurtere poenas. Ratio autem est, quia verba legis proprie intelligenda sunt, et stricte, præsertim in materia odiosa, quæ restringenda est, juxta regulam juris. Unde a fortiori sequitur, eum, qui omnino aberravit ab effectu intento, et intentato, non contrahere censuram similis legis prohibentis tale peccatum sub nomine includente effectum. Ut, si quis volens percutere clericum, casu illum non attingit,

etiamsi sagittam emittat, vel ictum in eum dirigat, non incurrit in canonem *Si quis suadente*; nam in effectu et re ipsa manus violentas illi non imposuit, prout verba legis præ se ferunt. Quam rem late tractat, et ad eam plures auctores citat Ugolinus, tab. 4 de Censur., cap. 9, § ult.; et in simili videri possunt Covarruvias, in cap. Alma, 4 part., § 40, num. 15; et Navarrus, de Datis et promiss., num. 15, vers. *Octavo noto*. Itaque in hac materia hæc regula potissimum servanda est, essetque sufficiens, recte applicata ad omnes casus, scilicet, ut verba legis in toto rigore et proprietate teneantur, et strictissime limitentur, quantum proprietates verborum permiserit.

5. *Varii casus ex prædicta assertione definiuntur.* — Et hinc definiuntur varii casus, ut de simonia etiam conventionali, quæ non pervenit ad effectum seu traditionem rei ex utraque parte; tunc enim propter imperfectionem actus non incurrit irregularitatem docuit Navarrus, in Sum., cap. 23, num. 104, ubi alios refert. Idem de eo, qui electionem inchoat, non tamen perficit, contra legem sub censura prohibentem eligere; illum enim non incurtere censuram, cum multis Canonistis, et contra alios docuit Ugolinus, de Cens., tab. 4, cap. 20, § ult., num. 7. Ex hoc principio, quod actus ille est imperfectus. Addit tamen ipse limitationem quandam ad hanc regulam, nimirum, si actus consistat in quadam successione continua, ut est ædificare in alieno solo, retinere alienum, aut concubinum in domo; nam tunc ait sufficere actum inchoatum, et nondum perfectum, ad incurrendam excommunicationem. Sed non est necessaria limitatio, quia in his, et similibus exemplis actus perfectus est, quantum lex requirit; nam, dum ædificatio absolute prohibetur, in ea actione non includitur terminus consummatus; et ideo ipsa actio, ut est in fieri, est consummata transgressio talis præcepti, dummodo talis sit, ut ad peccatum mortale sufficiat, juxta ea, quæ dicemus sectione sequenti. Lex autem prohibens retinere alienum, aut concubinam, ex parte est positiva, præcipiens actum restituendi alienum, vel ejiciendi concubinam; et cum id præcipit sub censura, semper designat tempus, intra quod faciendum id est; et consummato illo tempore, censetur transgressio consummata, et perfecta. Quod si lex non designaret tempus, sed præciperet quam primum fieri, ipsa omissio actus esset perfecta transgressio præcepti,

statim ac intelligeretur consummata. Denique ex hoc principio definitur illa quaestio, an lex, quae solum profert censuram contra committentes aliquod delictum, comprehendat etiam consulentes. Pars enim negans ex hoc principio concludenda est, nisi oppositum expressum sit in lege, ut late docet Navarrus, in Sum., c. 27, num. 51, cum Cajetano, verbo *Excommunicatio*, in princ., ubi hanc regulam ex professo tractat generaliter, et specialiter in c. 47. De qua etiam videri potest Soto in 4, dist. 22, quaest. 1; Navarrus etiam, de Datis et promiss., n. 13, vers. *Octavo noto*; Covarruvias, c. Alma, 4 part., § 10, num. 15; Ugolinus, tab. 1, c. 9, § ult.

6. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: quando exterior actio est de se imperfecta, et insufficiens ad effectum lege prohibentem, tunc licet effectus aliunde sequatur per accidens aut praeter illum modum, quem lex peculiariter prohibet, tunc non incurritur censura, quantumvis intentio operantis mala sit. Ratio est, quia lex per se primo potius prohibet actionem, quam effectum, quia lex est de actionibus humanis, de effectibus autem quatenus per actiones fiunt; si ergo actio talis non est, qualis ipsa lege humana prohibetur sub censura, quamvis contingat sequi effectum, quem lex humana vitare cupit, imo quamvis ab ipso delinquente interius intendatur, non incurritur censura. Exemplo hoc patet in casu illo de simoniis mentalibus, qui exterius consummant mutuam dationem et acceptionem, sine ulla conventionem externa, nec tacita, nec expressa; in eis enim perficitur ultimus effectus simoniacae intentionis, a qua etiam illa actio exterior maculatur, et aliquo modo simoniaca est, per relationem ad illam intentionem, a qua imperatur; nihilominus tamen in illo genere est imperfecta actio, quia in ea non intervenit pactum externum; et ideo ratione illius non incurritur censura, quia lex Ecclesiastica, quae talem censuram imponit, non vetat illum effectum dandi et accipiendi, nisi ut provenientem ex pacto tacito vel expresso.

7. *Corollarium ex praecedente assertione.* — Hinc etiam videtur sequi, si quis vulneret alium tali vulnere, quod de se non sit sufficiens ad causandam mortem, quamvis contingat illum mori ex aliqua superveniente causa accidentali, cui vel ipsemet vulneratus occasionem dedit, vel aliunde contingenter occurrit, in eo casu non incursum vulnérantem censuram, etiamsi contra homicidas

imposita sit; nam ille revera non est homicida, cum mors non sit ex actione ejus secuta. Nec sufficit, quod aliquid ad mortem cooperetur, tum quia illamet est imperfecta respectu legis prohibentis homicidium; tum etiam quia est valde per accidens, et proprie non est ab actione ipsius vulnerantis, sed a superveniente causa, quae in tali subjecto vulnere affecto magis operatur; et ita vulnus illud quasi materialiter et dispositive concurrat, valde tamen remote respectu vulnerantis. Nec etiam sufficit, quod sic vulnerans intentionem habuerit fortius vulnerandi, vel etiam occidendi, quia, ut dixi, intentio non sufficit ad censuram, nisi quatenus ex illa sequitur actio exterior prohibita.

8. *Objectioni occurritur.* — *Notandum pro secunda assertionem.* — Hic vero instabit aliquis de irregularitate, quae in illo casu contraheretur propter homicidium subsecutum. Sed quia de antecedente assumpto ex professo infra dicendum est; indiget enim multa explicatione; ideo illo supposito, dicendum est, irregularitatem non solum in homicidam, sed etiam in dantem causam, vel occasionem homicidio, esse impositam, si tamen homicidium subsequatur. Et est differentia inter illam censuram, quod illa non imponitur principaliter per modum poenae, sed per modum inhabilitatis, ob significationem et indecentiam, ratione homicidii subsecuti. Sed de hoc, ut dixi, plura suo loco. Hic vero observare oportet, quamvis hoc sit verum, et tutum in foro conscientiae, quando est moralis certitudo, quod talis effectus, v. gr., mors non poterat provenire ex tali vulnere vel actione, nihilominus tamen, quando non est certitudo, sed res dubia, tunc potius servandam esse censuram, et absolutionem petendam, saltem sub conditione, ad dubium tollendum. Tum quia haec pars est tuta, et in contemnenda illa censura posset esse periculum; tum etiam quia si causa talis fuit, ut probabile generet dubium, et alioqui effectus sit subsecutus, merito in humano iudicio praesumitur, illum effectum inde duxisse originem. Quapropter multo magis in foro contentioso necessarium erit, ut manifestis probationibus constet, illam actionem non potuisse esse causam talis effectus. Sed de hac generali materia, scilicet, quomodo quis se gerere debeat circa censuram in casu dubii, inferius latius dicemus.

9. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: quando peccatum fuit imperfectum ex defectu per-

fecti voluntarii, tunc perpendenda sunt verba legis, et natura censurae; nam, si verba legis talia sunt, quae postulent perfectum, et directum voluntarium, tunc imperfectio actus excludens tale voluntarium, excusabit etiam a censura. Ratio hujus partis clara est, quia lex non operatur ultra id, quod propriis verbis suis continet ac declarat. Exempla autem sunt, si lex dicat: *Qui praesumpserit hoc facere, Qui temere hoc fecerit, Qui temerario ausu*, et similibus modis, quos inferius, explicando particulares censuras, annotabimus. Nam per illas dicendi formulas significatur, talem censuram solum ferri in eum, qui directa et deliberata voluntate talem legem transgreditur. Advertendum est autem, non quaecumque imperfectionem voluntarii excusare, sed illam tantum, quae excludit voluntarium directum et ex certa scientia; nam, si quis ex passione, vel ex amore humano, aut ex timore simili talem actum faciat, actus quidem aliquo modo est imperfecte voluntarius, quia est secundum quid involuntarius; et nihilominus censuram incurrit, quia vere praesumit, seu temere agit quod lex prohibet. Quamquam aliquando talia possent esse verba legis, ut sic peccantem non comprehenderent, ut lex, quae dicit: *Qui ex contemptu jejunia fregerit, anathema sit*, non comprehendit eum, qui ex passione jejunium frangit. Itaque in hoc etiam servandum est illud, quod diximus, ut attente pensentur verba legis, et qualem modum operandi postulent.

10. At vero, si lex nullum speciale verbum addat, sed absolute praecipiat, et censuram ferat contra transgressores, tunc voluntarium, quod sufficit ad peccandum deliberate et humano modo contra illam legem, et ad contumaciam ad censuram, satis est ad talem poenam ipso jure impositam incurrendam. Haec regula videtur manifesta ex terminis, quia, sicut illa lex absolute prohibet tale delictum, ita absolute profert censuram; ergo ex vi talis legis non plus, nec alius modus voluntarii requiritur ad incurrendam censuram, quam ad peccandum contra ipsam legem. Quocirca in hujusmodi casu, licet quis peccet ex libidine, aut ex amore humano, et cum aliquo involuntario secundum quid, si tamen ille modus voluntarii satis est ad peccandum contra illam legem, et alioqui materia est proportionata, ut supponimus, satis etiam erit ad incurrendam censuram.

11. *Objectioni.* — *Solutio.* — Sed contra;

nam si sit lex prohibens sub censura ipso facto incurrenda, ne aliquis haereticus domi recipiatur, et consanguineus vel amicus illum domi recipiat, non incurrit censuram, ut communiter Doctores tradunt, quos refert, et sequitur Navarrus, in Sum., c. 27, n. 55. Id autem solum esse videtur, quia id non fit ex affectu violandi legem, sed ex quadam necessitate et affectu naturali; ergo idem erit quoties ex simili affectu, vel passione peccatur. Respondetur, assumptum quidem illud verum esse, non tamen propter illam rationem, sed quia tunc non peccatur contra illam legem, neque (formaliter loquendo) fit actio tali lege prohibita. Quando enim lex prohibet recipere haereticum, formaliter intelligenda est de haeretico, quatenus haereticus est; tunc vero non recipitur, ut haereticus, sed ut amicus, vel consanguineus, vel etiam ut homo, si fortasse indigeat. Quando vero censendus sit recipiens, sub una vel altera ratione recipere, in foro interiori ex intentione ejus facile judicabitur, in exteriori vero ex circumstantiis discernendum erit, ut Navarrus notavit. Intentio etiam praecipientis attente pensanda est; nam, si solum generalibus verbis fertur in receptatores haereticorum, recte et juridice illo modo exponitur; si tamen ex aliis verbis particularibus legis constet, etiam prohibere recipere ipsam personam, aut ei benefacere, ut resipiscat, tunc aliter judicandum erit de actione recipiendi. Quia etiam si non recipiatur haereticus, ut haereticus est, seu in favorem haeresis, favor, vel receptio ipsius personae mala erit, nisi intercedat gravis causa, quae ad excusandum sufficiat; qualis erit, aut extrema necessitas talis personae, aut tanta conjunctio cum illa, ut quasi una moraliter censeantur, ut est inter parentem et filium, vel etiam inter fratres, vel alia minor juxta materiae qualitatem; non enim potest uniformis regula pro omnibus tradi. Quando vero non intercedit causa sufficiens ad excusandam culpam, nec censura excusabitur propter modum voluntarii, ut declaratum est.

Num metus excuset ab incurrenda censura.

12. Hic vero statim occurrebat quaestio, si actus sit voluntarius simpliciter, involuntarius vero secundum quid ratione metus, an hoc satis sit, ut non contrahatur censura. Sed hoc non habet hic peculiarem difficultatem, sed communem de lege humana, an